

ახალ კორონავირუსთან ბრძოლის სათვასური

©Saeed Sadeghi

თბილისი 2020

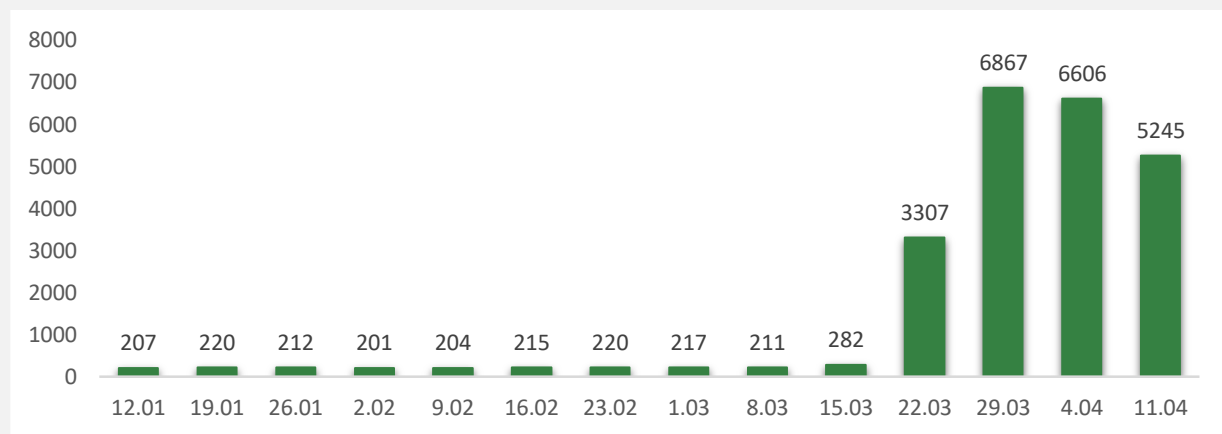
ახალ კორონავირუსთან ბრძოლის საფასური¹

უკვე ცხადია, რომ ვირუსთან ბრძოლა დიდ დანახარჯთან არის დაკავშირებული. იმისდა მიუხედავად, რომ საქართველოს ეკონომიკაში მიმდინარე მოვლენებისა და მთავრობის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებების ეფექტიანობაზე, დიდწილად ინფორმაციული ვაკუუმი არსებობს, სხვა ქვეყნების ტენდენციებზე დაყრდნობით, შესაძლებელია გარკვეული პროგნოზების გაკეთება, თუ რა ფასის გადახდა მოგვიწევს პანდემიასთან ბრძოლაში.

უშუალოდ პანდემიამ ეკონომიკის რამდენიმე სექტორზე იქონია ნეგატიური გავლენა, როგორცაა, მაგალითად, ტურისტული ბიზნესი, თუმცა საგანგებო მდგომარეობის პირობებში გამოცხადებულმა შეზღუდვებმა, ფაქტობრივად ყველა ეკონომიკის სექტორი დააზარალა, რასაც, პირველ რიგში, უმუშევრობის მასობრივი ზრდა მოყვა.

მაგალითად, აშშ-ში, საქართველოსთან შედარებით, მნიშვნელოვნად უფრო სუსტი შეზღუდვების პირობებში, უმუშევრობის ზრდის ისტორიული რეკორდი დაფიქსირდა: პირველ კვირას 3.3 მლნ-მა ადამიანმა დაკარგა სამსახური, მეორე კვირას - 6.8 მლნ, 6.6 მილიონი - მესამე კვირას და 11 აპრილისთვის კიდევ 5.2 მლნ ადამიანი დარჩა უმუშევარი. უმუშევრობის მაჩვენებელი მარტში 4.4%-დე გაიზარდა და პროგნოზით, თუ შეზღუდვები უახლოეს მომავალში არ დასრულდება, შეიძლება დიდი დეპრესიის დროს დაფიქსირებულ ნიშნულებსაც კი აცდეს და 30%-მდე გაიზარდოს [17].

გრაფიკი 11: უმუშევართა განცხადების რეგისტრაცია აშშ-ში, 2020 წლის იანვარ-აპრილი, ათასი ადამიანი

წყარო: [US Department of Labor](#)

¹წინამდებარე პუბლიკაცია წარმოადგენს Gnomon Wise-ის პოლიტიკის დოკუმენტის „ახალი კორონავირუსი: ეკონომიკა, სამართალი და პოლიტიკა“ ერთ-ერთ ქვეთავს. დოკუმენტი სრულად იხილეთ: <http://gnomonwise.ug.edu.ge/public/storage/publications/April2020/M4fNQY001LHb4MBbwoaG.pdf>

რამდენად კრიტიკული სიტუაციაა საქართველოში, ჯერჯერობით, ინფორმაციის არ ქონის პირობებში, არ ვიცით, მაგრამ ის, რომ ათიათასობით ადამიანმა უკვე დაკარგა² სამსახური ან უახლოეს პერიოდში დარჩება დაუსაქმებელი, ფაქტია. უმუშევრობის ზრდას ადამიანების შემოსავლების ვარდნა მოყვება, რაც პროდუქტებზე და მომსახურებაზე შეზღუდვებით შემცირებულ მოთხოვნას დამატებით შეამცირებს, რასაც, შესაბამისად, კომპანიების გაკოტრება მოყვება, ეს კი არა მხოლოდ ეკონომიკური კრიზისით, არამედ ბიუჯეტის შემოსავლების შემცირებით და საბანკო სისტემაში პრობლემებით დასრულდება. რაც უფრო დიდხანს გაგრძელდება შეზღუდვები, მით უფრო დიდი იქნება ზარალი და თუ დაახლოებით ორი კვირის წინ საუბარი იყო მხოლოდ ეკონომიკური ზრდის ტემპების შემცირებაზე, დღეს საკითხი იმაშია, თუ როგორი იქნება ეკონომიკის შემცირება და რამდენად სწრაფად შევძლებთ ამ კრიზისიდან გამოსვლას.

სრულიად მცდარია ასევე მოსაზრება, რომ ეკონომიკური კრიზისი - ადამიანების სიცოცხლის გადარჩენის საფასურია. არსებული მდგომარეობის სირთულე ადამიანების გადარჩენით ვერ იქნება გამართლებული, რადგან ჩვენ ვდგავართ კლასიკური მორალური დილემის წინაშე, როცა ნებისმიერი ჩვენი გადაწყვეტილება ადამიანების სიკვდილს გამოიწვევს და მხოლოდ არჩევანია გასაკეთებელი, თუ რომელი ადამიანთა ჯგუფი დაიღუპება და რომელი გადარჩება.

ყველაზე სწრაფად, დიდი ალბათობით, თვითმკვლელობის ზრდას დავინახავთ, რაც ყველა ეკონომიკური კრიზისის ერთ-ერთი ყველაზე მტკივნეული შედეგია. მაგალითად, აშშ-ში 2007-2009 წლის კრიზისის შემდეგ სუიციდების ზრდამ 4 750 ადამიანი იმსხვერპლა (იხ. გრაფიკი 12), რაც დაახლოებით სუიციდის მაჩვენებლის 0.99%-ით ზრდას ნიშნავს უმუშევრობის 1%-იანი ზრდის საპასუხოდ [14]. დიდ ბრიტანეთში უმუშევრობის 10%-იანი ზრდა, სუიციდების 1.4%-იან ზრდას იწვევს [19]. საბერძნეთში, სადაც კრიზისის კიდევ უფრო ღრმა იყო, ვიდრე აშშ-ში, სუიციდის შემთხვევების ზრდამ 60% შეადგინა [8].³

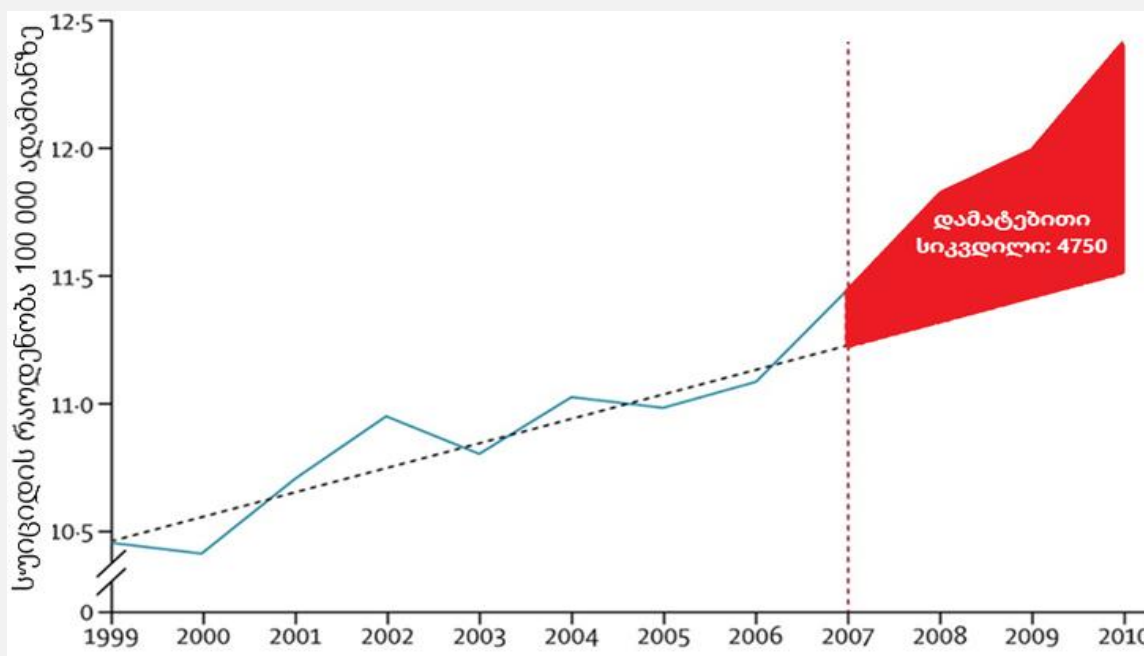
სუიციდის ყველაზე კონსერვატიული, 20%-იანი ზრდა რომც ავიღოთ, საქართველოში, სადაც ყოველ წელს 300-400 ადამიანი იკლავს თავს [1], პანდემიასთან ბრძოლით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის ფონზე, 60-80 დამატებით სიკვდილს ნიშნავს, პირველ რიგში საშუალო

² გასათვალისწინებელია, რომ კრიზისის სწრაფი დასრულების შემთხვევაშიც, არ არის გარანტია, რომ ეს ადამიანები დაუბრუნდებიან თავის სამსახურს და რომ უმუშევრობის პერიოდი არ გაიწელება.

³ ამ კვლევების თანახმად, სუიციდის ზრდა პირველ რიგში ახალგაზრდა მამაკაცებზე მოდის, ხოლო ქალებზე უმუშევრობის ზრდის ეფექტი არ ფიქსირდება [5]

ასაკის ადამიანებს შორის, რომლებზეც უმუშევრობას ყველაზე დიდი ნეგატიური ფსიქოლოგიური ეფექტი აქვს [15]. ხოლო, ქალებს შორის უმუშევრობის ზრდას, შესაძლოა, ოჯახში ძალადობის ფაქტების ზრდა მოყვეს, რადგან სამსახურს გარეშე დარჩენილი ქალი ნაკლებად დამოუკიდებელი და დაცულია პარტნიორის აგრესიული ქმედებებისგან [4].

გრაფიკი 12: 1999-2010 წლებში აშშ-ში სუიციდის შემთხვევების დინამიკა და კრიზისით გამოწვეული დამატებითი სუიციდის შემთხვევები

წყარო: Reeves A., Stuckler D., McKee M., Gunnell D., Chang S.-S., Basu S. (2012) Increase in state suicide rates in the USA during economic recession, The Lancet, Vol. 380, Issue 9856, pp. - 1813-1814.

საშუალოვადიან პერსპექტივაში, ზოგადი სტრესის და ფსიქოლოგიური პრობლემების გამწვავების შედეგებთან გვექნება საქმე, რაც ასევე ნებისმიერი კრიზისის თანმხლები გარემოებებია [10,18,11,16]. World Economic Forum და Harvard School of Public Health გათვლების თანახმად, მსგავსი პრობლემებით გამოწვეული ზარალი მსოფლიო მასშტაბით, ყოველწლიურად, შესაძლოა რამდენიმე ტრილიონ დოლარს შეადგენდეს [3]. თუმცა, ბუნებრივია, ასეთი გათვლების მიმართ ყოველთვის სიფრთხილეა საჭირო, ის უდავოა, რომ ეკონომიკური პრობლემები ადამიანის ცხოვრების ყველა მხარეს აზიანებს. მაგალითად, საკმაოდ კარგი მტკიცებულებები არსებობს, რომ სტრესი ჯანმრთელობას აუარესებს და სიკვდილიანობის ზრდის გავრცელებული მიზეზია, რაც პირველ რიგში, იმ ადამიანების ჯანმრთელობაზე აისახება, ვისაც რამდენიმე ქრონიკული დაავადება აქვს [12]. კარგად შესწავლილია ასევე კავშირი კეთილდღეობასა და ჯანმრთელობას შორის, რაც უკეთესი ხარისხის სამედიცინო სერვისებთან წვდომით არის განპირობებული [7, 2, 9, 13]. დამატებითი

ნეგატიური ფაქტორია კარანტინი და გადაადგილების შეზღუდვა, რაც ზოგადად, ფსიქოლოგიური პრობლემების წყაროდ გარდაიქმნება მოსახლეობის 20-30%-სთვის [6].

გრძელვადიან პერსპექტივაში კი გაზრდილი სიღარიბე ჯანდაცვის სერვისებზე მოქალაქეების წვდომას, ხოლო ახალ თაობას უკეთესი განათლების მიღების ალბათობას შეუმცირებს. ამ ყველაფრის ეფექტის დათვლა შეუძლებელია, მაგრამ დღევანდელი გადაწყვეტილების გრძელვადიანი შედეგების გაცნობიერება, ოპტიმალური არჩევანის გაკეთებაში დაგვეხმარება.

ამდენად, პანდემიის შესაჩერებლად მიღებული ზომები არა მხოლოდ ე.წ. „ვიწროდ ეკონომიკური“ ზარალის მომტანია, არამედ, ის ადამიანების სიკვდილის უშუალო მიზეზიც ხდება და ეს, როგორც მოკლევადიან, ასევე საშუალო და გრძელვადიან პერიოდში ვლინდება. შესაბამისად, ჩვენ მხოლოდ ეკონომიკასა და ადამიანის სიცოცხლეს შორის არ გვაქვს არჩევანი. ერთ მხარეს, ახალი კორონავირუსის რისკ-ჯგუფში მყოფი ადამიანები არიან და მეორე მხარეს, ეკონომიკური ზარალი და ამ ზარალით გამოწვეული სიკვდილები. თუმცა ეს მორალური დილემა ნაკლებად მტკივნეული იქნება, თუ ეკონომიკური პოლიტიკა კრიზისის ნეგატიური გამოვლინებების კომპენსირებისკენ და მომდევნო ეკონომიკური ზრდის დაჩქარებაზე იქნება ორიენტირებული.

ავტორი: ალექსანდრე რაქვიაშვილი

Gnomon Wise-ის უფროსი მკვლევარი, საქართველოს უნივერსიტეტის პროფესორი

ბიბლიოგრაფია

1. ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი, „თვითმკვლელობის სტატისტიკა: 2014-2017“, IDFI, https://idfi.ge/ge/suicide_statistics_2014_2017
2. Attanasio Orazio P., Emmerson Carl “Mortality, Health Status, and Wealth”, Journal of the European Economic Association, 2003, Vol. 1(4), pp. 821-850
3. Bloom, D.E., Cafiero, E.T., Jané-Llopis, E., Abrahams-Gessel, S., Bloom, L.R., Fathima, S., Feigl, A.B., Gaziano, T., Mowafi, M., Pandya, A., Prettner, K., Rosenberg, L., Seligman, B., Stein, A.Z., & Weinstein, C. “The Global Economic Burden of Noncommunicable Diseases”. Geneva: World Economic Forum, 2011, https://www.world-heart-federation.org/wp-content/uploads/2017/-05/WEF_-Harvard_-HE_-GlobalEconomic-Burden-Non-Communicable-Diseases_2011.pdf
4. Centre Piece, “Does domestic violence rise in a recession?”, The Magazine of The Centre for Economic Performance, Volume 18 Issue 3 Winter 2013/14, http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/CentrePiece_18_3.pdf
5. Haw Camilla, Hawton Keith, Gunnell David, Platt Stephen “Economic recession and suicidal behaviour: Possible mechanisms and ameliorating factors”, International Journal of Social Psychiatry, 2015, Vol. 61(1) pp. 73–81
6. Hawryluck L., Gold W.L., Robinson S., Pogorski S., Galea S., Styra R. “SARS control and psychological effects of quarantine, Toronto, Canada”. Emerging Infectious Diseases journal, 2004, Vol. 10(7), pp. 1206-1212, doi: 10.3201/eid1007.030703
7. Hurd Michael, Kapteyn Arie, “Health, Wealth, and the Role of Institutions”, The Journal of Human Resources, 2003, Vol. 38, No. 2, Special Issue on Cross-National Comparative Research Using Panel Surveys, pp. 386-415
8. Kentikelenis, A., Karanikolos, N., Papanikolas, Basu, S., McKee, M., Stuckler, D. „Health effects of financial crisis: Omens of a Greek tragedy“. Lancet, 378, 2011, pp. 1457–1458.
9. Kinge Jonas Minet, Modalsli Jørgen Heibø, Øverland Simon, Gjessing Håkon Kristian, Tollånes Mette Christophersen, Knudsen Ann Kristin, „Association of Household Income with Life Expectancy and Cause-Specific Mortality in Norway, 2005-2015“, JAMA, 2019 Vol. 321(19), pp. 1916-1925
10. Ng K.H., Agius M., Zaman R. “The global economic crisis: effects on mental health and what can be done”, Journal of the Royal Society of Medicine, 2013, Vol. 106(6), pp. 211-214, doi:10.1177/0141076813481770
11. Pattavina, A., Socia, K. M., Zuber, M. J. “Economic Stress and Domestic Violence. Justice Research and Policy”, 2015, Vo. 16(2), pp. 147–164, doi:10.1177/1525107115623938
12. Prior A, Fenger-Grøn M., Larsen K.K., Larsen F.B., Robinson K.M., Nielsen M.G., Christensen K.S., Mercer S.W., Vestergaard M. “The Association Between Perceived Stress and Mortality Among People with Multimorbidity: A Prospective Population-Based Cohort Study”, American Journal of Epidemiology, 2016, Vol. 184(3), pp. 199-210. doi:10.1093/aje/kwv3241
13. Pritchett Lant, Summers Lawrence H. „Wealthier is Healthier“, The Journal of Human Resources, 1996, Vol. 31(4), pp. 841-868

14. Reeves Aaron, Stuckler David, McKee Martin, Gunnell David, Chang Shu-Sen, "Increase in state suicide rates in the USA during economic recession", *The Lancet, Correspondence*, Volume 380, Issue 9856, pp. 1813-1814
15. Roca, M., Gili, M., Garcia-Campayo, J., García-Toro, M. „Economic crisis and mental health in Spain“, *The Lancet*, 2013, 382(9909), pp. 1977–1978. doi:10.1016/s0140-6736(13)62650-1
16. Schneider Daniel, Harknett Kristen, McLanahan Sara, "Intimate Partner Violence in the Great Recession", *Demography*, 2016, Vol. 53(2), pp. 471–505. doi:10.1007/s13524-016-0462-1.
17. Steve Matthews, „U.S. Jobless Rate May Soar to 30%, Fed’s Bullard Says“, *Bloomberg*, March 22, 2020, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-03-22/fed-s-bullard-says-u-s-jobless-rate-may-soar-to-30-in-2q>
18. Uutela, A. "Economic crisis and mental health", *Current Opinion in Psychiatry*, 2010, Vol. 23(2), pp. 127–130, doi:10.1097/yco.0b013e328336657d
19. Barr Ben, Taylor-Robinson David, Scott-Samuel Alex, McKee Martin, Stuckler David "Suicides associated with the 2008-10 economic recession in England: time trend analysis", *BMJ*, 2012, 345:e5142